

УДК: 821.161.2

**ПСИХОЛОГІЗМ ТА СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ
НОВЕЛИ ГАЛИНИ ЖУРБИ «СОЛОВ'І»****Г. Р. Сокол**

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
e-mail: admin@nung.edu.ua*

В статті аналізується на прикладі новели «Катруся» схильність Галини Журби до психологічної екзотики – стану людської психіки в межових ситуаціях, що виявляється на стильовому рівні у поєднанні елементів поетики символізму з органічним для авторки «ліричним імпресіонізмом». Відзначено також тяжіння письменниці до імпресіоністичної образності та суголосність мініатюр Галини Журби з монументальним письмом Василя Стефаника. Простежено типологічні точки дотику новел «Катруся» Василя Стефаника та «Солов'ї» Галини Журби.

Ключові слова: *новела, імпресіонізм, психологізм, космічна самотність персонажів.*

У нашій статті ми ставимо за мету порівняти один з ранніх творів Галини Журби «Солов'ї», що був надрукований в журналі «Українська хата» в 1910 р. та згодом увійшов до збірки «Похід життя» (1919 р.) з новелою Василя Стефаника «Катруся». Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою ґрунтовного дослідження творчості Галини Журби, письменниці, досі не повернутої остаточно в нашу літературу, більшість творів котрої не перевидана у наш час, а окремі – взагалі залишилися в рукописному варіанті. Певні штрихи творчості Галини Журби розглянуто у статті В. Шевчука [12, с. 27-36], деякі аспекти життєвого й творчого шляху стали об'єктом уваги дослідника В. Біляїва [3, с. 79-99], повість «Зорі світ заповідають» в контексті західноукраїнської прози 20–30-х років ХХ ст. частково проаналізовано у розділі монографії С. Андрусів «Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.» [1, с. 221-228], а повість «Революція іде» розглянуто в одному з розділів монографії Н. Мафтин «Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років ХХ століття: парадигма реконквісти» [9, с. 277-302].

Якщо аналізувати ранні твори Г. Журби під запропонованим російським ученим В. Беляніним «кутом зору» [2], тобто залежно від «відображення типологічних рис особистості» й поділяючи тексти на «світлі», «темні», «веселі», «сумні», «красиві», «складні» та «змішані», констатуємо повне домінування смутку. Своєрідні настроєві уподобання пи-

сьменниці характеризують її як особистість, оскільки «автор не стільки вибирає стиль, скільки прагне виявити себе та своє бачення світу в стилі, який він створює» [2, с. 45].

Новела Г. Журби «Солов'ї» дуже схожа з твором В. Стефаника «Катруся». Відомо, що всі «хатини» добре знали й шанували творчість цього видатного митця, тому цілком можливо, що саме його твір спонукав молоду письменницю до написання цієї новели. Хоча обидва автори намагаються порушити одну й ту ж саму проблему та повернути до неї увагу читача, однак засоби, якими вони послуговуються, істотно відрізняються.

В. Стефаник не використовує «ні авторських (ліричних) відступів, ні народнопісенного елемента, ні пейзажної деталі, ні просто опису душевного стану. Митець мовби не хоче нас зворушити. А враження – просто велетенське, і ми зворушені до потрясіння» [7, с. 12]. В новелі В. Стефаника «Катруся» Г. Ключек виділив три основні мотиви чи концепти: «1) мотив смертельної хворості Катрусі; 2) мотив жахливої безвихідної злиденності селянської родини; 3) мотив розпачливої любові батьків до своєї хворої доньки» [7, с. 35]. Всі вищезгадані мотиви присутні також у новелі Г. Журби, але, окрім них, знаходимо там ще й тему нерозділеного і зрадженого кохання та картини чарівної природи весняної пори. Проте мотиваційний поштовх, сформульований дослідником до твору В. Стефаника, цілком можна віднести і до новели «Солов'ї» – «він виявляється з урахуванням усієї творчості письменника-гуманіста, який боляче реагував на страхітливо злиденне життя селянина свого краю й усією своєю творчістю немовби хотів сказати світу: вони, селяни, люди, і не можна допустити, щоб вони жили таким негідним людини життям» [7, с. 35]. Схожий біль за обділену й несправедливу долю українського селянина проходить наскрізною темою й у творах Г. Журби. Якщо автор «Катрусі» «вражає читача» злиденністю, з метою «емоційно вжахнути нею, розбудити його емпатичні можливості з тим, щоб читач поставив себе на місце цих людей і пройнявся їхнім розпачем» [7, с. 36], то письменниця передає всі страждання дівчини, її душевний і фізичний біль через світосприйняття самої Палажки на дисонансах, а подекуди й на співзвуччі з картинами природи, проймаючи цим читача.

Емоційно-подієвою основою новели Г. Журби є переживання молоді дівчини, що залишилася наодинці і готується зустріти смерть. Письменниця зображує останній ранок Палажки, яка точно знає, що незабаром помре, бо хвора на сухоти. Читач довідується про її приреченість на смерть вже на початку новели завдяки дивним, як на перший погляд, порівнянням, до яких вдалася авторка: «Руки дівчини лежали на темній розісланій хустині, як дві скошені лілеї покинуті недбало на цвинтарному покривалі. Дві довгі коси спливали по подушках аж на долівку, обхоплювали біде чоло дівчини в чорні обійми» [6, с. 442]. Виразно антитектичні порівняння – «як білі лілеї» і «як чорні обійми» (у глибинній при-

роді своєї семантики вони не такі-то вже й протилежні, адже білі лілеї символізують не тільки чистоту, цноту, але є квітами, які кладуть на цвинтарний надгробок) та «цвинтарне покривало», що символізують близьку смерть героїні, різко дисонують з легкими й прозорими відтінками, котрими послуговується письменниця в описі світлиці: «ніжні півтіні», «блакитний блиск», «світ синьоватий та срібний». Прикметно, що дослідники акцентують у стильовій палітрі письменниці на надзвичайно майстерному нюансуванні колористики. Зокрема Н. Мафтин відзначає, що «імпресіоністична манера письма Г. Журби виявляється перш за все в нюансуванні акварельної колористики», а також в акцентуванні «опису освітлення, його відтінків» [9, с. 290]. Можна стверджувати, що різниця між Стефаниковою «Катрусєю» і новелою Г. Журби перш за все – у тяжінні письменниці до імпресіоністичної образності. Поряд з кольоровою гамою активно використано й звукову мелодику: «будуть дзвонити дзвони», «мама стане голосити промовляти», «в грудях забулькотіло». Почуття страху дівчини перед смертю передається втратою голосу: «Тоді і груди її розриває якась розпука; голос якийсь таїться у ній; шарпається, а не може закричати. Десь безголосий мре» [6, с. 443].

Кількома фразами Г. Журба підкреслює неминучість трагічного фіналу: «Умреш, Палазю, [...] вже й тобі не треба нової чугайни, ні чобіт» [6, с. 443]. Авторка підкреслює турботу родини, бо до дівчини приходив лікар, наказував відчиняти вікно, їсти м'ясо та й ліки дав, проте, очевидно, що викликали його занадто пізно – це була остання спроба батьків врятувати доньку, коли смерті вже не відвернути. Підтвердженням цього є слова Палажки, які демонструють всю безпросвітність життя простих селян: «...що вони знають ті доктори? Їм аби гроші...» [6, с. 442]. Порівняймо – у В. Стефаніка соціальний аспект виразніший: Катруся гине, бо батьки не знайшли коштів, щоб лікувати хворобу ще на її початках. У новелі Г. Журби прихід смерті постає як неминучість фатуму, що тяжіє над дівчиною. Авторку цікавить студія внутрішнього стану людини, яка опинилась віч-на-віч з неминучим. Тому Г. Журба, посилюючи функцію внутрішніх монологів, переходить до зображення переживання та відчуття дівчини, її самосвідомості. Н. Шумило зазначає, що «монологи, зокрема внутрішні монологи психологічної прози, завжди несуть у собі ознаки соціально-мовної характеристики героїв, тоді як лірична проза за своїм стилем завжди монологічна і відбиває прикметні ознаки авторської мови» [13, с. 259-260]. Новела пройнята почуттям страху, самотності, неминучості. У ній відчувається прагнення шокувати читача, привернути його увагу до проблем особистості, приреченої на страждання в жорстокому та абсурдному світі.

Відкриваючи перед читачем плин думок дівчини про Андрія, якого вона колись кохала, Г. Журба показує, що й тоді Палажка не відзначалася здоров'ям: «Вона сама була мов той хміль, що чіпляється ніг дубавелетня та по ньому пнеться до сонця» [6, с. 444]. То ж не дивно, що

хлопець якось раптово одружився й виїхав з села, а Палажка, втративши свою опору в житті, стала як той «слабкий тремтячий хміль», що не знайшов дуба, на якого міг би опертися «розстелилась низенько по землі та ізсохла без сонця» [6, с. 444]. Порівняння дівчини з кволою рослиною, яка гине без сонця й опори, дає вичерпну інформацію про натуру Палажки – тендітну, вразливу, «не від світу сього». Прикметно, що авторка обирає для цього порівняння, закорінені в етнопсихології. Спостерігаємо також прагнення письменниці передавати настрої, переживання героїні засобами імпресіоністичної поетики, зокрема важливу роль відіграють порівняння та епітети («ніжне, рожеве світло», «тихі виляси солов'я», «дивна спокійність»). Зауважимо, що для пізнішого періоду творчості прикметним у художньо-образній палітрі стилю Г. Журби є переважання метафори.

Страждання дев'ятнадцятилітньої Палажки різко контрастують з буянням весняної природи: «Сонце вже скоро зійде... Садки розцвіли; тільки ще соловейків немає. Розцвівся барвінок біля перелазу...» [6, с. 443]. Паралельно з розквітом природи згасає, занурюючись у дивні й незнайомі відчуття, молода плоть – вона відчуває, як підступає смерть, та раптом «соловей обзивається і Палажка притихає» [6, с. 445]. Письменниця демонструє останню спробу дівчини заперечити фатальні слова діда Фоки про те, що «соловейки защебечуть, а ти пташко втихомиришся, бо так вже судилось – не відвернеш» [6, с. 445]. Птах, який завжди асоціюється з коханням й найщасливішими хвилинами життя, тут виступає провісником смерті: «солов'їв спів лунав у леваді над річкою. Вишняк білів усе виразніше і холодні подихи обвівали дівочі груди стан, ноги. І всі бунти та жалі Палажчині зливались у один спокійний, тихий сум лагідний та безмежний, неохоплений як небо, як левада, поле; ген, ген... І далі там вже не було нічого, нічогісенько» [6, с. 445]. Під цей споконвічний гімн кохання та щастя дівчину полишили її біль та страждання, вона відійшла у вічність: «Голова Палажчина похилилась лицем до низу, а на згорілі губи виплила струна гарячої крові. І тоді сплив перший промінь дня, а солов'ї тихенько і протяжно заливались» [6, с. 445]. Різноманіття тропів, використаних письменницею у відтворенні картин та мелодій природи, що увиразнюють трагізм ситуації, засвідчують наявність широкої палітри слова в арсеналі Г. Журби.

Особливу увагу привертає до себе психологізм ранньої прози письменниці як свідчення її індивідуально-авторських стильових пошуків, пов'язаних зі становленням письменницької майстерності авторки та стильовими пошуками усієї української літератури періоду пізнього модернізму. Одним із засобів поглиблення психологізму Г. Журба обрала ліризацію наративної структури, орієнтуючись на прозу О. Кобилянської та Уляни Кравченко. Адже саме ліризована проза початку століття серед «естетичних пріоритетів» (С. Павличко) мала утвердження «культу краси й культу чуття» [10, с. 118]. У творах такої якості акцент не на подіях

чи фактах, а на емоційному враженні від них, на навіяних життях думках, спогадах. Прикметно, що в індивідуально-стильових пошуках Г. Журби така ліризація наративу поєднується з описовістю, характерною ще для етнографічно-побутової школи, та підвищеною увагою до стану людської психіки в межових ситуаціях, що, у свою чергу, знаменує окреслення нових стильових горизонтів української літератури, пов'язаних із захопленням письменників філософією Ф. Ніцше.

Безперечно, стиль молодого авторки виразно позначений відтворенням переживань через чуттєві враження, що надає йому імпресіоністичного забарвлення. Однак властива їй прозі проблема самотності набуває дещо іншого звучання, ніж у імпресіоністів. Космічна самотність персонажів ліризованих мініатюр Галини Журби сповнена надлюдських страждань – і в цьому її проза суголосна з монументальним письмом Василя Стефаника.

Таким чином, рання проза письменниці засвідчує як індивідуально-стильову ознаку письма Галини Журби, так і тяжіння до психологізму й філософічності художнього мислення, що виявляється на стильовому рівні у поєднанні елементів поезики символізму з органічним для авторки «ліричним імпресіонізмом» манери її письма.

Література

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.: [монографія] / С. Андрусів. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000, Тернопіль: Джура 2000. – 340 с.
2. Белянин В. Художественный текст как предмет психологического анализа // В. Белянин. // Психологическое литературоведение. Текст как отражение миров автора и читателя: [монографія]. – М.: Генезис, 2006. – 320 с.
3. Біляїв В.І. Творчість у поході життя (Галина Журба) / Володимир Іванович Біляїв // “На неокраїнім крилі...”. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. – С. 79-99.
4. Дем’янівська Л.С. Таємниця Стефаникового таланту / Л.С. Дем’янівська; [упоряд., передм. та приміт. Л. С. Дем’янівської] // Стефаник Василь. Моє слово: новели, оповід., автобіогр. та критич. матеріали, витяги з листів: Для серед. та ст. шк. віку. – 3-тє вид. – К.: Веселка, 2001. – 319 с.
5. Денисюк С.П. Українознавство початку 20 століття: характер, проблеми (на матеріалі журналу «Українська хата» (1909-1914)): дис... канд. філол. наук: 09.00.12 / Денисюк Сергій Петрович. – К., 1998. – 176 с.
6. Журба Г. Солов’ї / Галина Журба // Українська хата. – 1910. – № 7. – С. 442-445.
7. Ключек Г. Текст «під мікроскопом»: фрагмент новели Василя Стефаника «Катруся» / Г. Ключек // Ключек Григорій. Енергія художнього

- слова: зб. статей. – Кіровоград: РВВ Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 2007. – С. 33-53.
8. Кузнецов Ю.Б. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку XX ст.: Проблем естетики і поетики / Ю.Б. Кузнецов. – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 304 с.
  9. Мафтин Н. Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років XX століття: парадигма реконквісти: [монографія] / Наталя Мафтин. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 356 с.
  10. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: [монографія]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Соломія Павличко. – К.: Либідь, 1999. – 447 с.
  11. Стефаник Василь. Моє слово: новели, оповід., автобіогр. та критич. матеріали, витяги з листів: Для серед. та ст. шк. віку / [упоряд., передм. та приміт. Л.С. Дем'янівської]. – 3-тє вид. / Василь Стефаник. – К.: Веселка, 2001. – С. 51-54.
  12. Шевчук В. Похід життя Галини Журби / Валерій Шевчук // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 5. – С. 27-36.
  13. Шумило Н. Під знаком національної самотності: українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст.: [монографія] / Наталя Шумило. – К.: Задруга, 2003. – 354 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 12.05.2018 р.
Рекомендована до друку д.ф.н., професором Мафтин Н. В.*

PSYCHOLOGISM AND STYLISTIC PECULIARITIES OF THE SHORT STORY “SOLOVI” BY GALYNA ZHURBA

Halyna Sokol

76019 Ivano-Frankivsk 15 Karpatska Str.
admin@nung.edu.ua

The author has analyzed in the short story “Solovi” (Nightingales) the disposition of Halyna Zhurba to psychological exotic – the state of human psychology in extreme situations that is reflected at the stylistic level in the combination of the elements of poetics of symbolism with “lyrical impressionism”, natural for the author. The writer’s attraction to impressionistic figurativeness and the consonance between short stories by Halyna Zhurba and monumental writing by Vasyl Stefanyk have been described. The typological common points in the short stories “Katrusia” by Vasyl Stefanyk and “Solovi” by Halyna Zhurba have been studied.

Key words: *short story, impressionism, psychologism, cosmic loneliness of characters.*